

Kesselová, Jana

Teraz je nám dobře, protože sa nám dobře rozpráva

Opera Slavica. 2023, vol. 33, iss. 1, pp. 59-64

ISSN ISSN 1211-7676 (print); ISSN ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2023-1-8>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78275>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20230704

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Teraz je nám dobre, pretože sa nám dobre rozpráva

AMIR, A. (ed.) – DADAJOVÁ, V.: *Na prahu milénia. Antológia súčasných ukrajinských umeleckých textov (krátke útvary v 21. storočí)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2021, 229 strán. ISBN 978-80-555-2759-8 online, 978-80-555-2747-5 print.

Recenzia je nadpísaná citáciou z románu Tarasa Prochasku *Inorodí* (v origináli *Neprosti*,¹ v češtine *Ľináci*²), ktorého fragment je zaradený do antológie súčasnej prózy ukrajinských autorov. Sprostredkúvanie príbehu ako konštruovanie svedectva o stave spoločnosti v podobe prelínania singulárnych príbehov postáv a komplexného dejinného príbehu spoločnosti je spoločným menovateľom jedenástich textov jedenástich autorov zaradených do výberu. Autorkami antológie a prekladateľkami textov súčasnej ukrajinskej prózy sú Adriana Amir a Veronika Dadajová z Inštitútu ukrajinistiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Obe sa systematicky venujú prekladom, výskumu ukrajinskej prózy a slovensko-ukrajinských literárnych vzťahov aj translatologickému výskumu. Výberovo uveďme monografiu A. Amir *Lingvistické špecifiká ukrajinskej prózy začiatku 20. storočia*,³ *Ukrajinsko-slovenské literárne kontakty: jazyk, kultúra, preklad*,⁴ preklad textov Pavla Korobčuka *Všetko horí, všetko sa mení alebo katechizmus*⁵ V. Dadajovej a spoločnú vysokoškolskú učebnicu *Súčasná ukrajinska literatura. Postmodernyj period kinec XX – počatok XXI stolittja*.⁶

Recenzovaná antológia vyplňa viac ako decénium trvajúcu lakúnu v kontaktoch slovenského čitateľa s ukrajinskou prekladovou prózou. Výber predstavuje tvorbu autorov píšucich po ukrajinsky, ktorá bola publikovaná v rozpätí rokov 2002 – 2017. Ukrajinskú poviedkovú tvorbu ostatný raz prezentoval Ivan Jackanin (*Mesačný úsmev*⁷), orientujúc sa na zakázaných autorov prvej polovice 20. storočia. Predtým krátku prózu autorov ukrajinskej národnosti žijúcich v bývalom Československu

1 PROCHAS'KO, T.: *NeproSti*. Ľvovo-Frankiv's'k: Lileja-NV, 2002.

2 PROCHAS'KO, T.: *Ľináci*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012.

3 AMIR, A.: *Lingvistické špecifiká ukrajinskej prózy začiatku 20. storočia*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014.

4 AMIR, A.: *Ukrajinsko-slovenské literárne kontakty: jazyk, kultúra, preklad*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2017.

5 DADAJOVÁ, V.: *Všetko horí, všetko sa mení alebo katechizmus*. *Jazyk a kultúra*, 2020, č. 43 – 44, s. 172 – 180.

6 AMIR, A. – DADAJOVÁ, V.: *Súčasná ukrajins'ka literatura. Postmodernyj period. Kinec' XX – počatok XXI stolittja*. Prešov: FF PU v Prešove, 2018.

7 JACKANIN, I.: *Mesačný úsmev*. Prešov: Mrija, 2009.

predstavil Juraj Andričík (1990). Inak slovenskí čitatelia môžu spoznať ukrajinskú prózu len sprostredkované cez preklady do češtiny. V slovenskom prostredí rezonuje antológia Rity Kindlerovej *Expres Ukrajina – antologie moderní ukrajinské prózy*⁸ so záberom od autorov ovplyvňujúcich ukrajinský disent 70. a 80. rokov minulého storočia až po najmladších autorov, ale aj antológia *Ukrajina, davaj, Ukrajina*⁹ 44 ukrajinských spisovateľov a 55 textov vydaných po černobyľskej katastrofe. Kontextové súvislosti naznačujú naliehavosť vydania antológie ukrajinských prozaických textov na Slovensku, ale aj náročnosť editorského počinu. Napätie medzi kvantitou ponuky textov a limitovanosťou antológie viedol k zámeru predstaviť ukrajinskú prózu ako mozaiku tematickej, žánrovej a poetologickej pestrosti, ale aj rozmanitosti individuálnych autorských štýlov (od historického románu, cez mestskú prózu, absurdno-existenciálnu a satirickú tvorbu až po zakarpatský variant magického realizmu). Antológia je hlavne výberom z poviedkovej tvorby, ktorá podľa editorky predstavuje dominantný žáner pri konštituovaní novej ukrajinskej literatúry, ale aj z románov, čím sa prekračuje zámer z podtitulu antológie „krátke útvary“. Z autorov, ktorých texty už boli preložené do slovenčiny, sú do antológie zaradení len dvaja (Taras Prochasko a Pavlo Korobčuk), texty ostatných autorov čitateľom v slovenskom preklade dosiaľ prístupné neboli (Taňa Maľarčuk, Ľubko Dereš, Larysa Denysenko, Sofia Andruchovyč, Jurij Vynnyčuk, Chrystyna Kozlovská, Andrij Ľubka, Kateryna Babkina a Maryna Ješčenko).

Z textov Tarasa Prochasku v slovenčine už vyšiel preklad autobiografických próz *Z toho sa dá spraviť niekoľko poviedok*¹⁰ vychádzajúcich z reálií mesta sovietskej éry. Mentálnym domovom autora je skôr karpatská príroda. Autorky siahli po fragmente z románu *Inorodí*.¹¹ Štýl prekladu úryvku zachováva atmosféru textu tzv. karpatského variantu magického realizmu. Snivá atmosféra, ľahká tajomnosť, imaginácia, prežívanie skutočnosti v priesečníku prírody, mýtov a histórie, vnemová transpozícia („... spájaj formy s chuťami, zvuky s vôňami, vlastnosti s dotykmi...“¹²) sú prvky poetiky jasne identifikovateľné aj vo vybranom úryvku. Do imaginácie vstupujú kontrastné prvky, napr. odborná botanická lexika (motivovaná zrejme vzdelaním autora) začlenená do nostalgickej atmosféry zberu jabĺk v neskorej jeseni,¹³ odkaz na lexikografický zdroj informácií vnorený do kontemplácie o nekonečnosti

8 KINDLEROVÁ, R. a kol.: *Expres Ukrajina – antologie moderní ukrajinské prózy*. Zlín: Kniha Zlín, 2008.

9 STECH, M. R. – ŘEHOŘÍKOVÁ, L. (eds): *Ukrajina, davaj, Ukrajina! Antologie současných ukrajinských povídek*. Brno: Větrné mlýny, 2012.

10 PROCHASKO, T.: *Z toho sa dá spraviť niekoľko poviedok*. Bratislava: Brak, 2015.

11 PROCHASKO, T.: *NeprOstí*. Ľvovo-Frankiv's'k: Lileja-NV, 2002.

12 Tamže, s. 34.

13 Tamže, s. 28.

a redukcii ľudského života, hra s jazykom vkomponovaná do filozofických úvah („*František sa považoval za povrchného človeka. Miloval povrchy.*“¹⁴). K tomu pristupuje narušanie schém a očakávaní (nie smrťou, ale narodením sa príbeh končí, „*Dej sa v skutočnosti končí práve vtedy, keď sa niekto narodí.*“¹⁵), snivé spomienky sú spretfhané sprítomnením zvrátenosti incestných vzťahov až po absurdné situácie na pozadí harmonickej prírody (tehotná Anna odchádza na front, kým dvaja muži – Annin otec a budúci otec dieťaťa – zostávajú doma).¹⁶ Úryvok v antológii synekdochicky predstavuje tri dominanty Prochaskových próz: miesto, rodinnú pamäť a príbeh. Orientáciu na miesto v úryvku reprezentuje (aj) vášeň pre toponymá,¹⁷ rodinnú minulosť predstavuje túžba po objavovaní svojich koreňov a rozlíšenie toho, čo v človeku pochádza od predkov, a toho, čo je v človeku jeho vlastné. Rodinná pamäť konštituuje identitu človeka práve tak, ako aj reč človeka, hlavne jej zvuková stránka („*Ak chceš zostať sám sebou – nikdy sa nevzdávaj intonácie.*“¹⁸). Plasticnosť predstavy o čase prekladateľka dosahuje pomocou štylistických aktualizácií gramatickej kategórie času, ktoré slovenčina ponúka. Ide však o viac než len o faktografiu príbehu, v centre je pôžitok z príbehu (povedané slovami autora: „*Teraz je nám dobre, pretože sa nám dobre rozpráva*“¹⁹).

Spomedzi textov autoriek nachádzame paralely s tvorbou T. Prochasku v debute Chrystyny Kozlovskej *Cennejšie ako zlato* (2015)²⁰. Spojivo medzi oboma vybranými textami je pozorovateľné v akcente na príbeh, v oscilovaní medzi realitou, pohrávaním sa s čitateľom a snom („*Sen, ktorý sa raz splnil a potom zmizol, sa stáva ešte žiadanejší*“, poviedka *Iný život*²¹), ale i v hodnote pamäti. Práve pamäť je tým, čo sa vníma cennejšie než zlato, pretože život zbavený stôp minulosti sa stáva krehkým, neistým a rozpadávajúcim sa.

Balansovanie medzi realitou a magickosťou vedie k tomu, že i na prózy Tane Maľarčuk sa nahliada cez prizmu renesancie surrealizmu alebo magického realizmu. V českom preklade je tvorba tejto autorky už známa prostredníctvom prózy *Bestiár*²², v slovenčine prvú ukážku tvorby predstavuje fragment textu *Zhora dolu: Kniha strachov* (2007)²³. Emócia strachov (z vlka navštevujúceho osamelý príbytok ženy,

14 Tamže, s. 34.

15 Tamže.

16 Tamže, s. 36.

17 Tamže, s. 22.

18 Tamže, s. 30.

19 Tamže.

20 KOZLOVS'KA, Ch.: *Koštovniše za zoloto*. Brusturiv: Dyskursus, 2015.

21 s. 172.

22 MALJARČUK, T.: *Bestiár*. Brno: Větrné mlýny, 2018.

23 MALJARČUK, T.: *Zhory vnyz. Knyha strachiv*. Charkiv: Folio, 2007.

z osudu slepého dieťaťa po smrti matky, zo samoty v lese...) vystupuje do popredia v protiklade s huncútstvom dedinčana, ktorý okabáti každého, aj rozprávačku príbehu. Ambivalentnosť hlavnej postavy plynie z túžby po samote a horskej prírode, v ktorej „času má naozaj dosť“²⁴ a súčasne z potreby nahliadať do cudzích životov počas komunikačných kontaktov. Ambivalentnosť postojov sa premieta i do kontrastu v reči, pre ktorý prekladateľka zvolila varírovanie medzi spisovnými prostriedkami a subštandardnou varietou slovenčiny. Otázku na funkčnosť však vyvoláva využitie vokatívu *synu*, ktorý je v slovenčine archaickým kontaktným prostriedkom, a to navyše vo výpovedi s verbatim ženského rodu („Kde si také mohla počuť, synu?“²⁵) alebo ako ekvivalent ukrajinského *донько* („Kto by ti, synu, pomáhal, keď nie ja?“²⁶).

Na opačnom póle je svojou drsnosťou próza Ľubka Dereša, v ktorej sa tematizuje život mládežníkov, sex, alkohol, halucinogénne látky. V úryvku z prózy *Uctievanie jašterice* (2008)²⁷ je v centre pozornosti príprava vraždy z „technickej“, ale aj psychologické stránky. Hľadá sa odpoveď na otázku, ako môže človek po vykonaní vraždy ďalej žiť. Ekvivalentnosť prekladu sa rieši využitím jazykových prostriedkov zo všetkých variet slovenčiny (spisovný jazyk, štandard, subštandard, sociálny i teritoriálny dialekt), negatívne konotovanej nociónálnej, expresívnej i tabuizovanej lexiky. Prekladateľkám sa tak podarilo zvýrazniť inakosť mladých, jeden z leitmotívov textu, aj pomocou výrazových prostriedkov slovenčiny.

Tematicky, jazykovo i generačne blízkym autorom je Pavlo Korobčuk. Obaja autori spracúvajú problémy ukrajinskej spoločnosti cez prizmu mladých ľudí. Hlavné postavy Korobčukovej prózy *Svätá kniha hopopoviedok* (2014)²⁸ sú zo skupiny pacanov a hopníkov, ktorých reč v origináli reprezentuje tzv. suržyk, výsledok obojstrannej interferencie ruštiny a ukrajinčiny. Na rozdiel od textu Ľ. Dereša sa z prózy P. Korobčuka do antológie dostáva úryvok s prevažne autorskou rečou, preto otázka, ako sa prekladateľsky vyrovnáť so suržikom v slovenskom preklade, ostáva otvorená. Vo fragmentoch dialógov sa využíva kombinácia expresívnej, slangovej a subštandarnej lexiky.

Nekalé praktiky v súčasnej spoločnosti tematizuje mladý ukrajinský spisovateľ Andrij Ľubka. Do výberu je zaradená ukážka z prózy *Karbid* (2015)²⁹, príbeh tajomnej atraktívnej ženy, ktorej bohatstvo stimuluje fantáziu obyvateľov mesta. Jej individuálna spleť udalostí reprezentuje problémy v časti ukrajinskej spoločnosti. Na rozdiel od

24 (s. 40)

25 (s. 46)

26 (s. 46)

27 DEREŠ, L.: *Pokloninnja jaščirci*. Charkiv: Folio, 2008.

28 KOROBČUK, P.: *Svjaščenna knyha hopovidan'*. Charkiv: Folio, 2014.

29 LJUBKA, A.: *Karbid*. Černivci: Meridian Czernowitz, 2015.

próz Dereša a Korobčuka v jazyku prekladu nebolo potrebné vyrovnávať sa s hľadáním ekvivalentov pre reč deklasovaných vrstiev spoločnosti. Próza demonštruje, že do nekalých praktík sú zapojení ľudia bez ohľadu na svoj spoločenský status či vzdelanie.

Spomedzi mladých ženských autoriek sa tematizácii života v ukrajinskej spoločnosti venuje Kateryna Babkina. Prekladateľky do výberu začlenili prózu *Nahí ľudia sú šťastní* (2016)³⁰, ktorá spracúva tému vyrovnávania sa ženskej hrdinky so životom v emigrácii a s dôsledkami vojny, zasahujúcimi do životov a myšlienok ľudí, hoci sú ďaleko od domoviny. Prekladateľky zvolili úryvok, v ktorom sa riešenie hľadá v intímnom vzťahu ženy k mužovi a viac než vzťah k cudziemu prostrediu do popredia vystupuje hľadanie pocitu šťastia vo vlastnom mikrokozmose. Tematicky blízka je próza Maryny Ješčenko, ktorá je v antológii predstavená poviedkou *Moja Virka* z cyklu poviedok *Život môj!!!* (2017)³¹. Tiaž života spôsobená absurdnosťou situácií, do ktorých je človek tlačný okolnosťami, je stvárnena s jemnou sebaíroniou a s čiernym humorom. V centre prózy *Sarabanda Sárinej bandy*³² Larysy Denysenko sú medziľudské vzťahy sprostredkované cez prežívanie mestského muža žijúceho život single. Prekladateľkám sa podarilo zachovať miestami zhovievavý úsmevný tón príbehu, miestami ironicky až satiricky stvárnené momentky medziľudských vzťahov.

Prostredie mesta spája prózy K. Babkiny, L. Denysenko s prózou Sofie Andruchovyč. Avšak román *Felix Austria* (2014)³³ je zasadený do prelomu 19. a 20. storočia v Rakúsko-Uhorsku. Zvláštnosťou vybraného úryvku, na rozdiel od textov mestskej prózy K. Babkiny a L. Denysenko, je minucióznosť deskripcií, detailné opisy uličiek a architektonických pamiatok mesta, dobového servírovania a stolovania, oblečenia či interiéru izby. Román s historickou tematikou v antológii reprezentuje aj úryvok z románu *Tango smrti* (2015)³⁴ Jurija Vynnyčuka. S prózou S. Andruchovyč ho spája i prelínanie veľkých dejín s prežívaním detailu – v časovom zmysle ako schopnosť precizovať zastavenie sa v okamihu, ale i v priestorovom zmysle ako zachytenie fragmentu miesta až po zaostrenie na detail obyčajných vecí (džemov v pivnici či zbytočností starej dámy). Vo Vynnyčukovom románe však minulosť má konsekvencie pre súčasnosť. Prekvapivým spojom medzi historickou a aktuálnou perspektívou je motív tanga. Do výberu prekladateľky zvolili úryvok tematizujúci večné napätie medzi prispôbením sa okoliu a prispôbením si okolia osobným ambíciám.

Texty antológie sú publikované v dvojazyčnej verzii, doplnené o medailóny autorov a poznámky vysvetľujúce kultúrno-spoločenské reálie. Autorkám sa podarilo

30 BABKINA, K.: *Ščaslyvi holi ljudi*. Černivci: Meridian Czernowitz, 2016.

31 JEŠČENKO, M.: *žyttJA moJA!!!* Kyjiv: Penmen, 2017.

32 DENYSENKO, L.: *Sarabanda bandy Sary*. Kyjiv: Nora-Druk, 2008.

33 ANDRUCHOVYČ, S.: *Feliks Avstrija*. Lviv: Vydavnytvo Staroho Leva, 2016.

34 VYNNYČUK, Ju.: *Tango smerti*. Charkiv: Folio, 2015.

vybrať relatívne autonómne fragmenty prekladaných textov, ktoré harmonizujú s poetikou diela v úvodnom autorskom portréte. Antológia vyhovuje i didaktickým parametrom výučby ukrajinskej literatúry a translatológie umeleckého textu. Hoci mozaikovitosť výberu nemusí lahodiť každému čitateľovi, práve vďaka nej antológia ponúka rozbehovú orientáciu pre záujemcu o súčasnú ukrajinskú prózu. A práve rozbeh je tým, čo vo vzťahu k poznaniu a k prekladu ukrajinskej literatúry na Slovensku potrebujeme.

Jana Kesselová

Bibliografia:

- AMIR, A.: *Lingvistické špecifiká ukrajinskej prózy začiatku 20. storočia*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014. ISBN 978-80-555-1059-0.
- AMIR, A.: *Ukrajinsko-slovenské literárne kontakty: jazyk, kultúra, preklad*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2017. ISBN 978-80-555-1768-1.
- AMIR, A. – DADAJOVÁ, V.: *Súčasná ukrajinská literatúra. Postmoderný period. Kinec' XX – počatok XXI stolittja*. Prešov: FF PU v Prešove, 2018. ISBN 978-80-555-2091-9.
- AMIR, A. (ed.) – DADAJOVÁ, V.: *Na prahu milénia. Antológia súčasných ukrajinských umeleckých textov (krátke útvary v 21. storočí)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2021. ISBN 978-80-555-2759-8 online, 978-80-555-2747-5 print.
- ANDRIČÍK, J. (ed.): *Korene: antológia krátkej prózy autorov ukrajinskej národnosti v ČSSR*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990. ISBN 80-220-0033-7.
- ANDRUCHOVYČ, S.: *Feliks Avstrija*. Lviv: Vydavnyctvo Staroho Leva, 2016.
- BABKINA, K.: *Ščaslyvi holi ljudi*. Černivci: Meridian Czernowitz, 2016.
- DADAJOVÁ, V.: *Všetko horí, všetko sa mení alebo katechizmus. Jazyk a kultúra*, 2020, č. 43 – 44, s. 172 – 180. ISSN 1338-1148.
- DENYSENKO, L.: *Sarabanda bandy Sary*. Kyjiv: Nora-Druk, 2008.
- DEREŠ, L.: *Pokloninnja jaščirci*. Charkiv: Folio, 2008.
- JACKANIN, I.: *Mesačný úsmev*. Prešov: Mrija, 2009. ISBN 9788097026769.
- JEŠČENKO, M.: *žyttJA moJE!!!*. Kyjiv: Penmen, 2017.
- KINDLEROVÁ, R. a kol.: *Expres Ukrajina – antologie moderní ukrajinské prózy*. Zlín: Kniha Zlín, 2008. ISBN 978-80-87162-39-2.
- KOROBČUK, P.: *Svjaščenna knyha hopovidan'*. Charkiv: Folio, 2014.
- KOZLOVSKA, Ch.: *Koštovniše za zoloto*. Brusturiv: Dyskursus, 2015.
- LJUBKA, A.: *Karbid*. Černivci: Meridian Czernowitz, 2015.
- MALJARČUK, T.: *Bestiář*. Brno: Větrné mlýny, 2018. ISBN 9788074432712.

MALJARČUK, T.: *Zhory vnyz. Knyha strachiv*. Charkiv: Folio, 2007.

PROCHAS'KO, T.: *Jinací*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-025-3.

PROCHAS'KO, T.: *NeprOstì*. Ľvovo-Frankiv's'k: Lileja-NV, 2002. ISBN 966-668-023-8.

PROCHASKO, T.: *Z toho sa dá spraviť niekoľko poviedok*. Bratislava: Brak, 2015. ISBN 9788097202804.

STECH, M. R. – ŘEHOŘÍKOVÁ, L. (eds): *Ukrajina, davaj, Ukrajina! Antologie současných ukrajinských povídek*. Brno: Větrné mlýny, 2012. ISBN 978-80-7443-042-8.

VYNNYČUK, Ju.: *Tango smerti*. Charkiv: Folio, 2015.

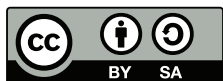
About the author

Jana Kesselová

Prešov University, Faculty of Arts, Institute of Slovak Studies and Media Studies, Prešov, Slovakia

jana.kesselova@unipo.sk

<https://orcid.org/0000-0003-1316-1578>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

<https://doi.org/10.5817/OS2023-1-9>

Polská kolektivní monografie o fenoménu ruské emigrace

BLAŠKIVOVÁ, O., MNICH, R. (eds): *Fenomen emigracji*. Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego, Siedlce 2020, 312 s. ISBN 978-83-64884-83-2.

Předkládaná monografie představuje několik vybraných kapitol z historie ruské emigrace a současně, jak ostatně v předmluvě zdůrazňují sami editoři, si klade otázku, jaká je vlastně podstata emigrace obecně. Emigrace je především nedobrovolný odchod z rodné země. Je to ovšem také jedinečná příležitost setkat se s „jinými břehy“, s jiným světem... Dnes je její studium díky velkému množství dostupných materiálů poměrně snadné, na druhou stranu se však každý další rok nemilosrdně prohlubuje propast,